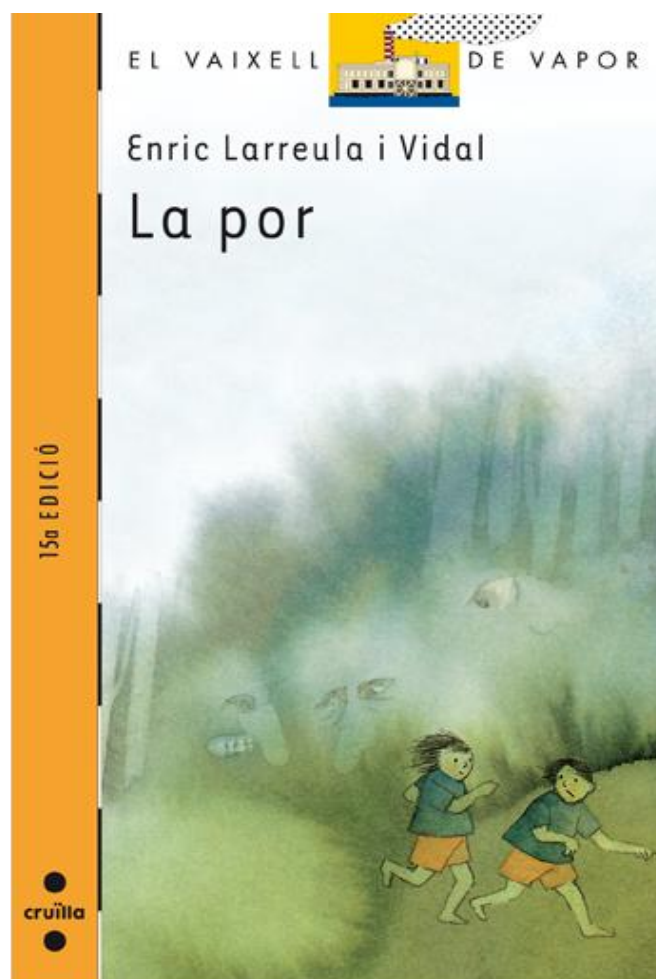

CICLE SUPERIOR

La por

Enric Larreula i Vidal

El Gust per la Lectura 2016-2017
Cicle superior d'educació primària

La por

Guia didàctica

Departament d'Ensenyament
Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme
Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics

Núria Rofes
Octubre de 2016

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No comercial-Compartir 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar a:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ca>

ÍNDIX

1. TEMA: LA POR	5
1.1 Què és?	5
1.2 Afrontar la por llegint	7
1.3 Guia de contes de por	9
1.4 Més llibres de por	9
1.5 Contes de por per escoltar	12
1.6 Bibliografia	13
2. EL LLIBRE QUE TENIM A LES MANS	14
2.1 Introducció	14
2.2 Estratègies de lectura	15
3. DOSSIER DE L'ALUMNE	20
3.1 Abans de llegir (activitats 1-9)	20
La portada	20
La contraportada	21
3.2 Mentre llegeixes	25
El cel s'havia anat...	25
Des de dalt de tot...	26
On anàveu?...	27
Però on rediables...	30
Feia estona...	30
De sobte...	32
En comptes...	33
Tinc tanta gana...	34
Va passar...	35
I llavors...	35
Al cap d'una bona estona...	36
En aquell moment...	37
La Bruna...	38
Però ja eren...	39

Tot era molt fosc...	40
Els nens...	40
Ara on anem?...	41
Van arribar...	43
En aquell moment...	43
3.3 Després de llegir	44
Parlem del que hem llegit	44
Debat: Cuidar els avis. A casa o a la residència?	47
Els pobles han de canviar. De pagesos a...	49
4. Taula de continguts	50
5. Bibliografia complementària sobre la lectura	51

TEMA: LA POR

La por és un sentiment natural i constitutiu de l'espècie humana i, per això, no és negativa en si mateixa, i potser és inevitable que el nen visqui emocions desagradables i tingui por en el transcurs de les primeres etapes de l'edat evolutiva.

Angelo Nobile: *Letteratura giovanile*

1.1 Què és?

La por es pot definir com una manifestació emocional de reacció davant situacions i experiències que són percebudes com un perill. Es tracta d'una resposta innata de la ment, íntimament relacionada amb l'instint de conservació i amb la necessitat de preservació de la vida, amb la supervivència, i constitueix una constant dels humans al llarg de la seva existència com a espècie. És, doncs, un sentiment natural.

Es pot experimentar por davant la percepció d'un perill real o imaginari. Com menys respongui la por a una amenaça real, més tendència hi ha a desenvolupar trastorns emocionals, com ara angoixa o ansietat, que en els infants es tradueix en rebequeries i mals hàbits, que poden anar acompanyats o no de trastorns fisiològics, com ara mareig o vertigen. La por és "sana" quan la reacció instintiva és proporcional a l'amenaça, mentre que es considera "neuròtica" aquella por que és desproporcionada en relació amb el perill real. La persistència en el temps d'una por imaginària o neuròtica s'acaba convertint en una fòbia.

La por és inherent al procés de maduració dels infants, i es manifesta des que l'infant és nadó. Aquesta por inicial té l'origen en l'extrema dependència en què neix respecte de la mare i el seu entorn, i es concreta en la inseguretats causada per l'absència d'un model de confiança proporcionada per la mare o un altre familiar, davant un perill. La mare transmet al nadó confiança i seguretat, tot i que també li pot transmetre un estat indefinit de tensió, que afecta la seva conducta. La por inicial evoluciona amb l'edat segons el desenvolupament de l'infant.

A més de la por de separar-se de la mare o altres familiars, hi ha dues pors bàsiques més: dels animals i del mal físic. Es tracta de reminiscències de pors dels depredadors i dels perills de la natura, de caràcter instintiu. A mesura que creix, l'infant experimenta pors relacionades amb la maduració neuropsicològica i l'adquisició d'habilitats cognitives, del tot normals. A partir del vuitè mes de vida experimenta por davant de persones estranyes. Es tracta d'una por que serveix per prevenir perills i alerta l'infant per demanar ajuda. De fet, aquesta por és senyal que la configuració d'un sistema de seguretat per evitar perills ha començat. L'ansietat que se'n deriva actuarà com a

equilibrador de la curiositat quan es comença a allunyar de la protecció de la mare.

Les limitacions del coneixement provinent de la incorporació d'informacions proporcionades per l'entorn immediat, no del tot coherents, i una imaginació desbordant són característiques d'aquesta etapa infantil, dominada per un sentiment identitari en construcció i la incapacitat de distingir la realitat de la fantasia. Tot plegat fa que l'infant cregui en éssers fantàstics pel sol fet d'haver-los imaginat. Entre els quatre i els set anys es viuen el major nombre de pors infantils causades per aquestes circumstàncies que defineixen un pensament poc realista i concret, dotat d'una imaginació que continua funcionant en anar a dormir. És l'època dels terrors nocturns al voltant de la foscor, en què apareixen monstres i fantasmes; i de les pors imaginàries, sobretot de ser atrapat. Perquè de la mateixa manera que l'infant no distingeix el que és real del que no ho és, tampoc no discrimina les pors tangibles o adaptatives, que responen a un perill real, de les pors irracionals o evolutives, relacionades amb el seu estadi de desenvolupament personal.

Aquestes pors evolutives acostumen a desaparèixer a mesura que la discriminació entre realitat i fantasia esdevé més conscient. Aquest procés atorga seguretat i autocontrol a l'infant. Per descomptat, l'entorn familiar i educatiu immediat hi contribueix, en la mesura que ajuda el nen a superar les seves pors infantils. En aquest sentit, es poden assenyalar alguns elements que exposen l'infant a l'increment de les seves pors: alguns estímuls audiovisuals presents en el cinema, les notícies i la programació infantil; les discussions entre els pares, que poden generar por per la separació; i les bromes de mal gust, que poden suposar ensurts traumatitzadors, segons assenyala Montse Domènech (2016).

De 0 a 1 any: plora davant d'estímuls desconeguts, estranys, sorolls forts, separació...

De 2 a 4 anys: por dels animals, por de fer-se mal, foscor, persones disfressades, sorolls forts...

De 4 a 6 anys: por de la foscor, d'éssers imaginaris (monstres i fantasmes), d'estar sol, d'animals, d'elements de la natura (per exemple, els trons)

De 6 a 9 anys: por al mal físic, als éssers fantàstics, a la mort, al ridícul per la manca d'habilitats escolars i esportives

De 9 a 12 anys: por als incendis, als accidents, a contreure malalties greus. Apareix la por al divorci dels pares o al mal rendiment escolar.

De 12 a 18 anys: pors relacionades amb l'autoestima personal (capacitat intel·lectual, aspecte físic, por al fracàs) i amb les relacions socials.

COLL, Laura (2015). "La por infantil: identificar-la, afrontar-la i superar-la". *El nano*.

Enrique Echeburúa, citant Domènech (2016), assenyala que una por es pot transformar en fòbia quan s'evita reiteradament la situació temuda, és a dir, quan en comptes d'afrontar-la se la defuig. La privació de l'exploració de l'entorn i de l'experimentació per part de l'infant sol respondre a la por dels pares. Els pares no haurien de transmetre les seves pors als fills.

Sobreprotegir l'infant, resoldre-li els conflictes que ha generat i donar exemple de covardia són, segons José Antonio Marina, citat per Montse Domènech (2006), conductes evasives que afavoreixen la por de l'infant. Aquests mals hàbits i unes pautes educatives disfuncionals poden desencadenar trastorns relacionats amb la por que acabin desembocant en fòbies.

1.2. Afrontar la por llegint

Segons assenyala Tamar Chansky, la calma dels pares és l'actitud ideal perquè els fills superin les seves pors infantils, ja que els transmet seguretat. El contacte tàctil, oral i ocular entre uns i altres constitueix la base per superar la por i combatre l'ansietat, seguint el que Domènech (2016) anomena "teràpia compensatòria activa", que consisteix a detectar el trauma causant del sentiment de por i substituir-lo per idees més optimistes parlant amb l'infant. En aquest procés, sense fer enfrontar directament l'infant amb la seva por, l'adult li ha de proporcionar ajudes per afavorir que s'acosti a la situació que li fa por, de manera que en pugui extreure una reflexió pràctica i afrontar les seves emocions. Addicionalment, convé ensenyar l'infant a preparar-se per a les situacions que li provoquen por, de manera que aprengui a integrar emocionalment aquest sentiment.

Fer dibuixos, jugar i llegir al voltant de les situacions que provoquen por són procediments apropiats per reconduir les pors infantils i proporcionar eines a l'infant perquè les afronti adequadament. La clau consisteix a afavorir-ne la representació de manera que l'infant s'hi pugui apropar.

En el cas concret de la lectura, Gemma Lienas (2013) ha descrit la relació que té amb les emocions. Parteix del concepte de les neurones mirall de Giacomo Rizzolati, segons el qual els humans posem unes neurones especials que s'activen davant d'estímuls externs i permeten entendre l'altre imaginant-ne l'estat emocional. La representació del món inherent a la narrativa permet reproduir les sensacions de la realitat mitjançant la imaginació i forneix un aprenentatge social susceptible de ser posat en pràctica. L'accés a l'experimentació de sensacions i emocions que l'empatia envers els personatges (i la seva psicologia, la seva conducta) permet obre una perspectiva que la realitat no pot oferir i permet experimentar emocions que altrament són inaccessibles.

La relació entre lectura i emocions, doncs, és clara. Gemma Lienas l'explica a partir de la descripció de les parts del cervell humà, dividit en: cervell reptilià, cervell límbic i neocòrtex. El cervell reptilià constitueix la part més interior i primitiva, en què s'allotgen els instints més bàsics de supervivència, com ara la reproducció sexual, la cerca de menjar i les respostes del tipus baralla i fugida (aquesta última clarament relacionada amb la por). El cervell límbic és l'anomenat cervell emocional, en què s'allotgen els centres de l'afectivitat: penes, angoixes i alegries intenses. Finalment, el neocòrtex és el cervell racional, que conté el pensament abstracte i la projecció temporal, la consciència del jo, el llenguatge, la imaginació i la creativitat. Citant *El error de Descartes*, d'António Damásio, dona per superada la dicotomia noucentista entre racionalitat i emotivitat –inserir en un marc teòric que atribuïa a la intel·ligència racional la presa de decisions–, i assenyala l'emoció com el primer mecanisme de la racionalitat. Recorre al concepte d'intel·ligència emocional: emotivitat i racionalitat es compenetren i es diferencien de la intel·ligència específicament cognitiva. A *Educar les emocions*, M. Àngels Viladot assenyala la lectura com a entrenament per millorar la intel·ligència emocional i relaciona la literatura amb l'educació dels pobles al llarg de la Història. La lectura afavoreix el coneixement dels altres, de la societat, i també l'autoconeixement, perquè permet identificar els conflictes i aprendre a conèixer-ne els desenllaços. És així com s'adquireix i s'educa la intel·ligència emocional.

Tradicionalment la literatura ha estat una manera d'exorcitzar la por, de conjurar-la. Ha estat lligada a les pors de la Humanitat des dels seus orígens i, de fet, inclou molts personatges definits per la indefensió i els perills que els assetgen.

En el camp de la literatura infantil, els nens s'identifiquen amb els personatges, n'experimenten la tensió i l'ansietat, interioritzen els esdeveniments i conflictes plantejats en el conte, resolts per altri. Finalment mobilitzen els recursos personals per fer un aprenentatge al voltant de la màgia, la casualitat i la bondat, que reverteixen en la concepció que tenen de la confiança, element clau per a la construcció de la seguretat personal, íntimament lligada a l'origen de la por infantil. El gust per la repetició d'un mateix conte o narració és una prova d'aquest mecanisme, que serveix per tornar a experimentar la mateixa emoció.

La possibilitat d'experimentar que proporcionen les narracions de por, que reproduïen aquesta mateixa emoció, la tensió i l'ansietat, projecten l'infant a les situacions que plantegen i fan que es pregunti sobre la seva pròpia personalitat, de manera que pot assajar una resposta des de la intel·ligència emocional. Els perills potencials, la manera d'actuar davant del perill, la capacitat personal per enfrontar-s'hi i, doncs, l'autoconeixement de capacitats i limitacions, l'autoconfiança a partir de la regulació emocional, les possibilitats de resolució de conflictes, incloses l'ajuda d'altri i la fugida, i la distinció

entre perill i suport potencials són qüestions que l'infant pot abordar a partir de la lectura de narracions de por. És d'aquesta manera que lectura i por es conjuminen per estimular l'ordenació de la psique infantil.

1.3. Guia de contes de por

Al web de la Biblioteca de Balaguer es pot trobar l'apartat *Creixem llegint*. És un projecte de promoció de la lectura adreçat a infants de 0 a 5 anys i a les seves famílies. Disposen de catorze guies (reculls bibliogràfics) de temes ben diversos. La número 6 fa referència al tema de la por.

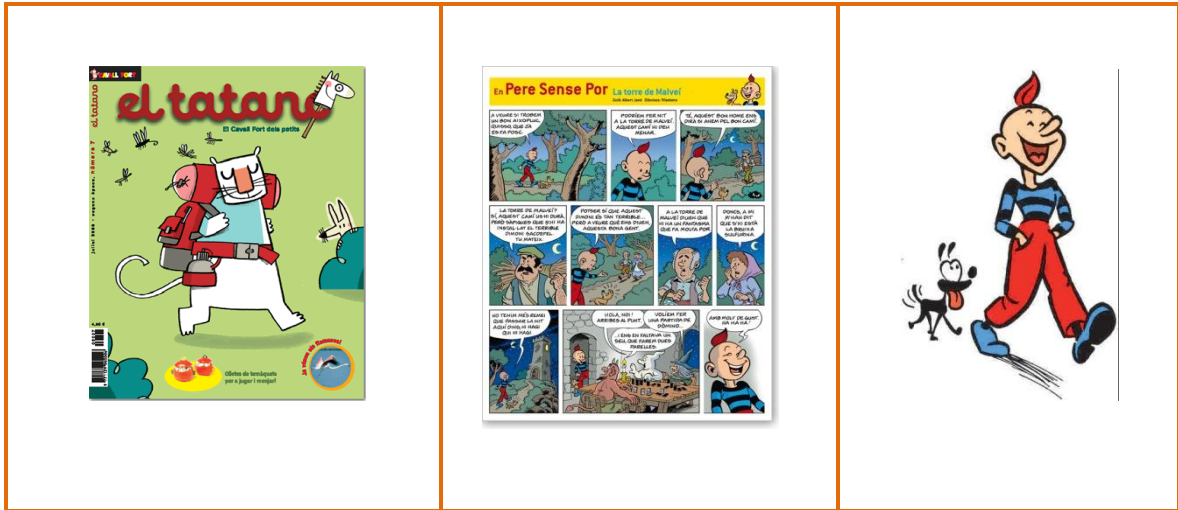

<http://www.balaguer.cat/portal/7/data/por.pdf>

En aquesta guia podeu trobar contes per a infants i llibres per als pares.

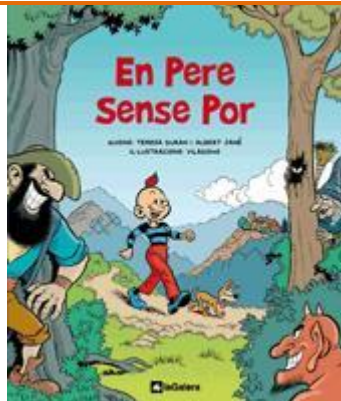
1.4. Més llibres de por

A la contraportada de la revista *Tatano* es publica sistemàticament un còmic en què es narra una aventura d'en Pere Sense Por. Aquest noi, acompanyat del seu gosset Quisso, viatja per descobrir què és la por. En els seus periples troba personatges que a qualsevol nen o jove els espantaria: dimonis, bruixes, fantasmes, gegants, ogres, fantasmes, vampirs, bandolers, malfactors... però en Pere sense Por tracta aquests personatges sense cap prejudici, amb ironia i humor. Es riu de la situació i d'ells. La lectura d'aquests còmics pot constituir una bona manera per treballar la por amb els nens i nenes de CI i de CM. A través de les històries coneixeran els personatges als quals la literatura popular atribueix la missió d'espantar, i també coneixeran tots aquells espais on, amb més facilitat, es poden trobar aquests personatges: cases abandonades, castells misteriosos, casalots, boscos frondosos, coves...

En Pere sense por (2009)

L'any 2009 l'editorial la Galera va publicar un volum on s'apleguen un bon nombre d'històries d'aquest personatge. Un llibre que pot formar part de la biblioteca de l'escola, ja que els nens i les nenes gaudeixen llegint aquestes històries des de la seguretat que els dona estar lluny de la situació que viu el personatge. La resolució de la trama amb clau d'humor, fa que els alumnes puguin treure ferro a les sensacions i efectes que provoca la por.

Albert Jane; Teresa Duran
S.A. Editorial La Galera

En Pere Sense Por i en Quisso van pertot arreu per saber què és la por. El gos prou que ho sap, però en Pere està entestat a descobrir-ho. Però ho té difícil perquè sempre acaba capgirant les situacions més terrorífiques. Torna a viure algunes de les aventures d'un dels personatges més famosos de la revista El Tatano, el Cavall Fort dels petits, aplegades en un sol volum.

L'Hug el poruc (2014)

Mercè Ubach
L'Hug el poruc
Editorial El cep i la nansa, 2014

Podeu trobar la guia didàctica al web de l'editorial <http://www.elcepilanansa.com/catalogue-infantil/ginjoler/>

Aquest llibre forma part de la col·lecció *El Ginjoler*. Tots els llibres inclouen un DVD amb l'adaptació a la Llengua de Signes Catalana.

Hi ha una guia didàctica penjada al web de l'editorial:

www.elcepilanansa.com/colleccions/ginjoler/lhug-el-poruc/

Col·lecció “El Micalet de por”, de l'editorial Bromera

L'editorial Bromera té una col·lecció, “El Micalet de por”, on podeu trobar onze títols de llibres de por adequats per a cycle superior <http://www.bromera.com/llistat-colleccions.html?el-micalet-de-por>

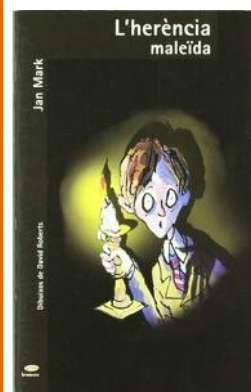
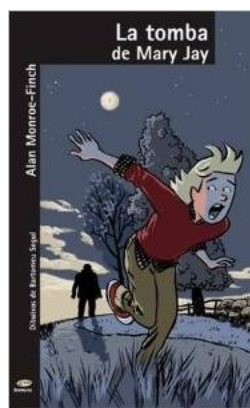
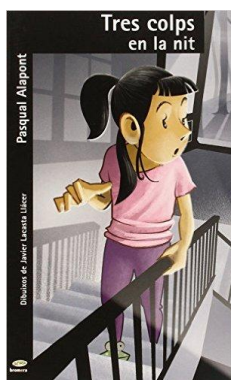
Els nens aficionats a patir emocions fortes trobaran en aquests llibres uns bon aliats. La por, en la majoria dels llibres, la provoquen fets “inexplicables”: aparicions, plantes amb poders sobrenaturals, morts vivents...

En destaquem especialment un:

ALAPONT, Pasqual. *Tres colps en la nit*. Il·lustr. Javier Lacasta Llácer. Alzira: Bromera, 2015 (“El Micalet de por”; 11)

A la revista *Faristol* es va publicar una crítica del llibre:

http://www.clijcat.cat/faristol/paginas/detall_critiques.php?recordID=2692

<http://www.bromera.com/llistat-colleccions.html?el-micalet-de-por>

Llibres d'altres edicions del *Gust per la lectura* que permeten treballar el tema de la por amb els enllaços a les guies didàctiques corresponents

	<p>Neil Gaiman [escriptor] Dave McKean [il·lustrador] <i>Llops dins les parets</i> Astiberri</p> <p><u>Quadern per a l'alumnat</u></p> <p><u>Guia per al professorat</u></p>
	<p>Angela Sommer-Bodenburg <i>Històries de por</i> Edicions Bromera, S.L.</p> <p><u>Quadern per a l'alumnat</u></p> <p><u>Guia per al professorat</u></p>
	<p>Angela Sommer-Bodenburg <i>El petit vampir canvia de casa</i> Alfaguara grupo promotor</p> <p><u>Quadern per a l'alumnat</u></p> <p><u>Guia per al professorat</u></p>

1.5 Contes de por per escoltar

La pàgina web *Una mà de contes* ofereix moltes possibilitats. La que aquí destaquem és la d'escoltar contes mentre l'il·lustrador en va fent la representació, com un recurs més per fer conèixer contes populars i d'autor als infants.

<http://www.super3.cat/unamadecontes/>
Hem seleccionat 5 contes, on el tema de la por hi és present.

[El fantasma del violí](#)

[El llum](#)

[En Pere sense por](#)

[La mort per padrina](#)

[Hansel i Gretel](#)

1.6 Bibliografia

CHANSKY, Tamar (2014). *Freeing your child from anxiety*. Danvers: Harmony.

COLL, Laura (2015). “La por infantil: identificar-la, afrontar-la i superar-la”. *El nano* (<http://www.petitsabadell.cat/elnano/por-infantil-superar-afrontar-identificar/>)

DOMÈNECH, Montse (2016). *La vacuna contra la por*. Barcelona: Rosa dels Vents. (Hi ha nou contes de por.)

FUNDACIÓN GERMÁN SÁNCHEZ RUIPÉREZ (2006). *Los miedos infantiles en la literatura para niños*. Salamanca: Centro de Documentación e Investigación de la Literatura Infantil y Juvenil.

GUTIÉRREZ, Ana, Pedro Moreno (2011). *Los niños, el miedo y los cuentos*. Bilbao: Desclée De Brouwer.

LIENAS, Gemma (2013). *Aprender a ser feliz a través de la lectura: la función educadora de la literatura*. Trobada pedagògica “Lectura i èxit educatiu” (<https://youtu.be/wWmJBzvLOBg>).

MUNAR, Bàrbara (2012). “Els contes, una arma terapèutica contra els temors infantils”, *Joia Magazine salut mental*.

<https://joiamagazinesalutmental.wordpress.com/2012/07/23/papa-tinc-por/>

<http://www.balaguer.cat/portal/7/data/por.pdf>

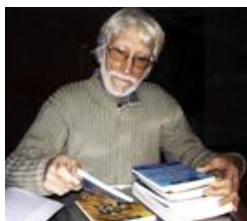
<http://www.super3.cat/unamadecontes/>

http://www.clijcat.cat/faristol/paginas/detall_critiques.php?recordID=2692

<http://xtec.gencat.cat/ca/projectes/lectura/gustperlalectura/materialdidactic/>

2 EL LLIBRE QUE TENIM A LES MANS

2.1. Introducció

Enric Larreula és l'autor de la novel·la *La por*. Va néixer a Barcelona el 1941 i és escriptor, professor universitari i il·lustrador.

A partir de l'any 1981 comença a publicar i esdevé un dels autors amb una de les produccions més importants de narrativa infantil i juvenil en llengua catalana (més de vuitanta-cinc obres publicades).

També ha publicat poesia, teatre, assaig, narrativa curta i humorística. Ha participat en la realització d'una seixantena de llibres d'ensenyament de la llengua, de la qual és aferrissat defensor.

L'any 2002 és distingit amb el Premi d'Honor Jaume I, per la seva trajectòria.

Tot i que porta per títol *La por* –per la por que senten els dos protagonistes, la Bruna i en Sergi, quan es perden al bosc del Montseny mentre fan una excursió quan hi estan de colònies–, el llibre tracta molts altres temes d'actualitat (l'abandonament dels pobles i les zones rurals, els avis que no viuen amb la família, la responsabilitat, les relacions paternofilials, la mort...) sobre els quals podem **encetar una conversa** amb els alumnes i avesar-los a:

- Saber opinar sobre el comportament dels personatges i de les persones.
- Posar-se al seu lloc i pensar què farien ells en determinades circumstàncies que es plantegen a l'obra.

La novel·la també permet a alumnes i mestres endinsar-se en l'espai geogràfic del Montseny, descobrir-ne el paisatge, la vegetació, la fauna, com hi vivien les persones abans i com hi viuen en l'actualitat, els inconvenients i els avantatges del món rural... Les descripcions de tots aquests elements i aquest procés de transformació esdevenen bons motius d'aprenentatge.

En aquest sentit el dossier està pensat i elaborat amb la idea que els mestres ajudin els alumnes a llegir per ells mateixos, amb autonomia. Per això s'hi treballen explícitament les estratègies de lectura en els apartats 2.1 i 2.2.

2.2. Estratègies de lectura

El concepte d'estratègia està relacionat amb els conceptes d'habilitat, destresa, tècnica o procediment. Les estratègies de lectura són aquelles que ajuden el lector a escollir altres camins quan es trobi amb dificultats en la lectura.

Un lector estratègic, amb consciència i coneixement de "l'interior" dels textos:

- Identificarà la relació que hi ha entre les idees, s'adonarà que no s'organitzen linealment.
- S'organitzarà i representarà els temes, mentalment, amb més facilitat.
- Millorarà el seu comportament de lector estratègic: anticiparà, formularà i verificarà hipòtesis, recapitularà, detectarà informació rellevant, etc.

Les estratègies de lectura que es plantegen en aquest dossier es planifiquen en els **tres moments del procés lector**:

ABANS DE LA LECTURA	DURANT LA LECTURA	DESPRÉS DE LA LECTURA
<p>Activar els coneixements previs:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A partir d'indicadors diversos: <ul style="list-style-type: none"> . títol . subtítols . fotografies . dibuixos - Pluges d'idees - Mapes conceptuals ... <p>Prediccions sobre el contingut (a través d'una anàlisi general del text)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Possible contingut de la lectura - Hipòtesis d'idees principals - Hipòtesis a partir del tipus de text ... <p>Establir el propòsit de la lectura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Què vull o volem aconseguir? - Què vull o volem aclarir? 	<p>Fer noves prediccions:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pensar preguntes que es poden anar fent durant la lectura <p>Verificar i/o reformular les anticipacions i les previsions efectuades inicialment</p> <ul style="list-style-type: none"> - Anar fent consideracions entorn al que es va llegint o escoltant: <ul style="list-style-type: none"> . Continueu pensant que... . Què ha passat fins ara? . Encara creieu que... O sigui que... . Podem continuar considerant que... <p>Relacionar la nova informació amb els coneixements previs que s'havien fet explícits inicialment:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Perquè... - A causa de... 	<p>Avaluar la consecució del propòsit de la lectura o de l'escolta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hem aconseguit que... - Ara sabem que... - Ja hem aclarit com... <p>Sintetitzar components, personatges, situacions o idees principals de la lectura o de l'escolta</p> <ul style="list-style-type: none"> - Explicar el contingut del text a través de: <ul style="list-style-type: none"> . Dibuixos . Vinyetes . Converses ... <p>Fer preguntes de comprensió:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Comprensió literal (la resposta es troba en el mateix text) - Comprensió interpretativa (suposa efectuar inferències) - Comprensió d'elaboració personal (comporta donar una opinió personal)

SOLE, Isabel (1992). *Estrategias de lectura*.

Estratègies de lectura

FORMULAR HIPÒTESIS I COMPROVAR-LES

“Predir per als lectors significa utilitzar els seus coneixements previs i el text que llegeixen, per crear expectatives del que passarà o de la informació que el text deu contenir. (...)

Els lectors controlen les seves prediccions mentre interactuen amb el text, alhora que les van ajustant i confirmant per aconseguir una comprensió millor del que llegeixen”.

Kelley & Clausen-Grace
(Citat a CALERO, A. *Cómo mejorar la comprensión lectora.*)

FER INFERÈNCIES

Saber activar coneixements que no són d'una manera clara o explícita en el text (Genover i altres, 1998).

Llegir és comprendre i, més en concret, elaborar els significats que no s'esmenten explícitament (inferències). Cassany, 2006.

Termes equivalents:

- Inferir
- Deducir
- Suposar

Què permet aquesta estratègia?

Suplir buits d'informació i aclarir dubtes.
Establir connexions amb el que ja sabem.
No haver d'interrompre la lectura.
Intuir què ens vol transmetre l'autor.
Posar-nos en la situació que planteja el text.

Arribar a un nivell de comprensió crítica.

FER-SE PREGUNTES

“Fer-se preguntes quan llegim és una altra cosa. És una activitat autònoma i espontània, que té com a objectiu regular el procés lector i fer-lo més eficaç”. Solé, Isabel.

Ens fem una pregunta quan el text ens provoca un desequilibri cognitiu:

Volem saber més sobre el tema perquè ens interessa.

Ens adonem que ens falta informació

Necessitem assegurar que ho estem entenent.

Necessitem recapitular per endreçar la informació acumulada.

Estem en desacord amb el que se'ns exposa.

Quan un lector fa preguntes *pertinents* sobre el text, està fent ús del seu coneixement previ sobre el tema –i per tant pren consciència de què sap i què no sap– i es planteja objectius de lectura, que donen sentit a l'acte de llegir (Solé, I. pàg. 111).

Si les preguntes es comparteixen a l'aula són un bon indicador que permet que el docent sàpiga quin és el punt de partida dels alumnes i pugui ajustar la seva intervenció (Solé, pàg. 111).

RESUMIR

És una estratègia que ajuda el lector a identificar i organitzar la informació bàsica del text i a exposar-ne els aspectes essencials, oralment o per escrit, de manera breu

Què permet aquesta estratègia?
Reflexionar sobre la informació que obtenim del text, identificant-la, retenint-la i organitzant-la.

Concentrar-se en la idea principal i eliminar la informació secundària.

Facilitar la transmissió del coneixement.

Quins són els processos implicats en aquesta estratègia?

1. TEMA

Es pot enunciar amb una sola paraula o una frase breu.

2. IDEES PRINCIPALS

Explícites o implícites.

Es poden expressar amb una frase simple o dues o més frases coordinades.

3. RESUM

És un nou text fet a partir de les idees principals i expressat de forma diferent.

FER CONNEXIONS	VISUALITZAR
<p>És la relació que establim entre la informació del text i...</p> <ul style="list-style-type: none"> - les experiències personals, el que jo sento, penso o crec. - altres informacions del mateix text. - altres textos o coneixements del món. <p>Components d'aquesta estratègia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Faig connexions entre el que llegeixo i el que penso, sento o crec. - Faig connexions amb els personatges. - Faig connexions entre el que llegeixo i el que jo sé o conec. - Reflexiono sobre com faig connexions per comprendre. <p>(CALERO, A. <i>Cómo mejorar la comprensión lectora.</i>)</p>	<p>Entenem per visualitzar la capacitat de crear imatges mentals a partir dels textos que es llegeixen. <i>“Creo una pel·lícula dins del cap mentre vaig llegint”.</i></p> <p>Aquesta estratègia permet:</p> <p>Crear una “imatge” més completa del que es llegeix. “Submergir-se” en el món que suggereix el text i fer que la lectura sigui més agradable, motivadora i satisfactòria. Estructurar, organitzar i visualitzar continguts abstractes.</p> <p>Per què és important?</p> <p>Quan els lectors experts visualitzen fan el següent:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. S'impliquen i involucren en la lectura, transformant les paraules del text en imatges, sons, sensacions, i sentiments. 2. Plantegen connexions entre el que diu el text i la seva pròpia experiència. 3. Gaudeixen llegint. 4. Recorden el que llegeixen. 5. Milloren el seu nivell de comprensió lectora.

A partir dels materials del Departament d'Ensenyament: Tallers de lectura. Impuls de la Lectura. Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics.

En el 2n apartat (“**Mentre Llegeixes**”), la lectura planificada capítol per capítol també permetrà a l'alumne practicar la **lectura individual i silenciosa** i podrà posar en pràctica i aplicar les estratègies de lectura comentades i modelades per part del mestre, seguint el seu propi ritme de lectura.

La lectura autònoma, extensiva, silenciosa, de gratificació immediata i d'elecció lliure és imprescindible per al desenvolupament de les competències lectores. Tots els estudis assenyalen que els lectors que més practiquen la lectura silenciosa i independent són els que obtenen els resultats més alts en comprensió lectora. (*La lectura en un centre educatiu*, Departament d'Ensenyament, maig de 2013)

“Després de llegir” ens permetrà **parlar del que hem llegit**. Tal com diu Aidam Chambers a *Dime*:

Es tracta d'ajudar els infants a parlar i a escoltar bé sobre els llibres que llegeixen. Les preguntes no s'han d'utilitzar com una “bateria” sinó que han de formar part d'una conversa que serveix per ajudar els infants a expressar pensaments, sentiments, records... S'han de sentir segurs i importants quan expliquen la història de la seva lectura.

Perquè les bones pràctiques de lectura tenen dues dimensions:

- Dimensió psicològica, personal i privada, que implica posar en pràctica les estratègies de lectura.
- Dimensió interpersonal i pública que implica interaccions: comentar, recomanar, compartir lectures, confrontar interpretacions, discutir...

I els alumnes desenvoluparan l'hàbit de la lectura si poden parlar del que han llegit, expressar si els ha agradat, per què no els ha agradat, què han sentit, si els ha fet patir, si han passat por...

A *Andar entre libros* Teresa Colomer ens diu que parlar dels llibres permet:

- Experimentar la lectura com una construcció compartida que permet anar “més enllà”.
- Aprendre estratègies d'interpretació, veient com ho fan els companys.
- Observar les diferents interpretacions a què pot donar peu un mateix text.
- Aprendre a parlar i a argumentar literàriament sobre llibres.
- Veure's com a lector en una comunitat de lectors.

Esperem, doncs, que els alumnes puguin passar-ho bé mentre llegeixen i que descobreixin món al mateix temps, i que recordin la lectura de *La por* com una experiència gratificant que els ajudi a ser una mica més bons lectors!

3. DOSSIER DE L'ALUMNE

3.1 Abans de llegir (activitats 1-9)

La portada

Les activitats 1, 2, 3 i 4 es fan a partir de la informació que hi ha a la portada: tant del text com de les imatges.

En **l'activitat 1** es proposa que l'alumne empleni la fitxa bibliogràfica del llibre amb la informació més rellevant.

A **l'activitat 2** es fa notar que a la coberta hi ha la informació del nombre d'edicions que se n'han fet.

Solució:

Que és un llibre que ha tingut molt d'èxit, que s'ha venut molt, que l'han llegit moltes persones i que l'han demanat molt i s'ha hagut d'editar moltes vegades.

A **l'activitat 3** es proposa que els alumnes facin memòria o que consultin, si en porten un registre, els llibres que han llegit que tinguin algun punt en comú amb el llibre que llegiran:

- editorial
- col·lecció
- autor
- tema
- ...

Poden emplenar el quadre del quadern de l'alumne o fer un mural col·lectiu.

En aquesta activitat s'introdueix el tema: la por. És el moment d'anar a la biblioteca i buscar altres llibres de por. Se'n pot fer una exposició a l'aula o a la mateixa biblioteca de l'escola.

Activitat 4

L'objectiu d'aquesta activitat és que els alumnes aprenguin a plantejar-se preguntes abans de llegir un llibre, només observant-ne la portada. Al quadern de l'alumne n'hi ha unes quantes, però hem d'animar els alumnes a proposar-ne d'altres. Amb aquestes preguntes els alumnes es crearan expectatives i faran anticipacions sobre el contingut de la novel·la.

Exemples de preguntes que es poden formular:

- De què deu tractar, aquest llibre?
- Quins tipus de novel·la deu ser?, d'aventures?, d'intriga?
- M'agraden, les històries d'aquesta mena?
- Qui deuen ser aquests dos nens que surten a la imatge?
- Com és que van vestits iguals?
- Com és que van descalços?
- Quina cara fan?
- Per què corren?
- Què més s'hi veu, al darrere dels nens?
- Qui deuen ser?
- On transcorre la història?
- A tu què et fa por?
- Sabries distingir les coses reals que et fan por de les que no són reals?
- Què fas per superar les teves pors?

La contraportada

Activitat 5

Farem llegir la informació que hi ha a la contraportada i demanarem als alumnes que contestin una sèrie de preguntes. Algunes són literals, d'altres demanen que els alumnes recorrin als seus coneixements i experiència sobre el fet d'anar de colònies.

Pregunta literal:

- Com es diuen els dos nens de la portada?

Pregunta per fer anticipacions:

- Com és que si van de colònies estan sols i s'han perdut?

Preguntes per activar coneixements previs:

- Has anat mai de colònies? On?
- Pots explicar alguna aventura que t'hagi passat anant de colònies?
- Què és el que t'agrada més de les colònies?
- I el que menys?
- Saps on és el Montseny?

Activitat 6

L'objectiu d'aquesta activitat és conèixer les característiques de l'espai on transcorre l'acció de la novel·la: la muntanya del Montseny.

Es planteja una cerca dirigida, amb unes preguntes que poden servir de guia per extreure la informació més rellevant.

Pàgina web:

<http://www.turisme-montseny.com/ca/>

Preguntes guia:

- 1) Els pobles del Montseny. En coneixes algun? Quins? Com és que el coneixes?
- 2) El pic més alt. Quin és?
- 3) Les cases de colònies que hi ha. Escribeu-ne els noms. Mira les fotografies i llegeix la informació que hi ha de cada casa, retingues els trets característics de cadascuna, així, mentre llegeixis, podràs formular hipòtesis sobre la casa de colònies en la qual passen els fets de la novel·la.

Solució:

Massís del Montseny			
Definició	El Parc Natural del Montseny és una figura que protegeix el massís del Montseny. Està format per tres grans conjunts muntanyosos: <ul style="list-style-type: none">- El Turó de l'Home (1.706 m)- Les Agudes (1.703 m)- El Matagalls (1.697 m), que encerclen la conca alta del riu Tordera.		
Comarques	Vallès Oriental, Osona, la Selva		
Pobles	Aiguafreda Arbúcies Balenyà Breda Campins Cànoves i Samalús Centelles El Brull Espinelves Figaró - Montmany Fogars de Montclús Gualba	Hostalric La Garriga Llinars del Vallès Montseny Riells Sant Antoni de Vilamajor Sant Celoni Sant Esteve de Palautordera Sant Feliu de Buixalleu Sant Hilari Sacalm Sant Pere de Vilamajor Santa Maria de Palautordera	Seva Tagamanent Taradell Tona Viladrau
El pic més alt (nom i metres d'alçada)	Turó de l'home 1.706m		
Cases de colònies	<ul style="list-style-type: none">- Riera de Ciuret- La Granja- La rectoria de Vallcàrquera		

Activitat 7

A la contraportada hi ha informació breu sobre l'autor. Si es creu convenient, podem proposar que busquin més informació als webs:

http://www.escriptors.cat/autors/larreulae/pagina.php?id_sec=2636

http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesS/tore/0090/de9b735b-4096-4aef-9379-6471adc70c5b/biografia_larreula.pdf

Nota de l'autor

Activitat 8

Abans de començar la novel·la l'autor ens dóna informació sobre els dos protagonistes: en Sergi i la Bruna.

Els personatges de la Bruna i en Sergi són inventats, i ni tan sols els he descrit, només intuïm com són pel que ells mateixos diuen o pensen. Ara, moltes de les coses que explico en aquesta aventura són de debò. I la casa existeix. Jo hi he estat.

Proposem que els alumnes llegeixin aquesta informació. Els plantegem un repte: recollir informació d'aquests personatges durant la lectura del llibre, per deduir com són. Es pot aprofitar que aquest exercici de deduir a partir de pistes és una estratègia que utilitzen els lectors competents que es diu **FER INFERÈNCIES**.

Activitat 9

Abans de començar a llegir el llibre, proposem que els alumnes formulin un **OBJECTIU DE LECTURA**: què els agradaria esbrinar d'aquests nens i de l'aventura que viuran.

Solució:

- Com és que el Sergi i la Bruna s'han perdut al bosc?
- Què els passarà a la masia abandonada?
- Quines aventures viuran?
- Com són els personatges? Com són la Bruna i en Sergi?
- Realitat o ficció? Quin fets són reals i quins inventats?
- Quina és la casa de colònies? Existeix actualment?
- ...

3.2 Mentre llegeixes

La proposta de lectura que se segueix en aquest dossier didàctic és una lectura guiada capítol a capítol. L'objectiu principal és el treball de les estratègies de lectura. Per aquest motiu en els enunciats de les activitats s'hi ha destacat l'estratègia que s'hi treballa

EL CEL S'HAVIA ANAT enfosquint...

Activitat 10

Convidem els alumnes a aplicar l'estratègia de **RECAPITULAR**, com una estratègia bàsica per no perdre el fil argumental i establir relacions entre els personatges que van apareixent.

Solució:

Personatges que han sortit fins ara	
Protagonista	Bruna
Protagonista	Sergi
Monitora	Eulàlia
Companys de la Bruna i en Sergi	Meritxell Pujol Roger Meritxell Comes Jordi Brunet Òscar Ferran Júlia Ausiàs
Monitor	Miquel
Personatge incògnita	Xicot que s'assembla al Miquel

Llocs que s'han anomenat

1. Can Cerdans
2. Can Marimon

Activitat 11

Centrem l'atenció en una paraula força freqüent que no s'utilitza correctament. Farem buscar-ne el significat. Podem proposar que tornin a llegir el fragment on surt aquesta paraula i que el canviïn per tal d'incorporar la paraula que han après.

Solució:

“Gafe” en català es diu malastruc o malastruga.

Activitat 12

A l'activitat 10 els alumnes han fet una recapitulació. Ara els convidem a aplicar una altra estratègia: **DISTINGIR ELS FETS IMPORTANTS O RELLEVANTS DELS SECUNDARIS**. Estaria bé que després de llegir cada capítol els alumnes compartissin quins fets consideren importants.

Solució:

L'Eulàlia s'ha quedat tranquil·la pensant que la Bruna i en Sergi ja s'havien trobat amb en Miquel, perquè ho ha vist de lluny i el noi, que no és en Miquel, va vestit igual que ell.

DES DE DALT DE TOT...

Activitat 13

Aquesta activitat es relaciona amb l'activitat 6 de l'abans de llegir, en què els alumnes han cercat informació sobre el massís del Montseny. A l'activitat 6 han d'establir **CONNEXIONS** entre la informació que han llegit al capítol i el que saben sobre el Montseny. En l'enunciat se'ls

explica en què consisteix l'estratègia i com la utilitzen els bons lectors. Si es creu convenient, es pot establir una breu conversa sobre l'ús d'aquesta estratègia i sobre els tipus de connexions. Per fer-ho es pot consultar l'apartat 2.2.

Solució:

- Turó de l'Home: 1705,8 m.
- Les Agudes: 1705,4 m.
- Matagalls: 1697m.

Activitat 14 L'Eulàlia

Aquesta activitat té com a objectiu valorar el comportament dels personatges. En concret el de la monitora Eulàlia, ja que l'autor la descriu com una monitora molt prudent i responsable i, en canvi, deixa marxar en Sergi i la Bruna sols a buscar la càmera quan està a punt de ploure. Es tracta que els alumnes llegeixin entre línies per justificar el comportament de la monitora.

ON ANÀVEU?...

Activitat 15 L'excursionista

En aquesta activitat els alumnes han de valorar el comportament d'un personatge secundari: l'excursionista. Però alhora els fa pensar sobre la decisió de la Bruna i en Sergi. Amb l'aplicació d'aquestes estratègies els alumnes llegeixen implicant-se en la lectura, ja que els forcem a posar-se contínuament a la pell dels personatges i els protagonistes.

És interessant que aquestes activitats puguin fer-se en parella o en petit grup per tal que els nens i les nenes puguin contrastar les seves opinions i sobretot perquè puguin posar en comú els arguments.

Activitat 16

Amb aquesta activitat es vol fer notar als alumnes que el llibre està basat en fets reals. L'escola Sabadell existeix, es pot comprovar fent una visita a la seva pàgina web; ja hem vist també que l'espai on passa la història és real (el Montseny). També l'autor anomena els nens i les

nenes del grup pels noms i els cognoms... Es pot plantejar als alumnes que pensin quina pot ser la intenció de l'autor a l'hora de donar tants detalls...

Solució:

L'autor vol donar versemblança a la història que explica.

Escola Sabadell

<http://agora.xtec.cat/ceip-catalunya-sabadell/>

Activitat 17

Els alumnes han de **FORMULAR UNA HIPÒTESI**. Els estem preparant per anticipar què passarà. És bo fer hipòtesis mentre s'està llegint, ja que a continuació es llegeix buscant si la hipòtesi que s'ha formulat es compleix o no.

A l'activitat següent els alumnes **COMPROVARAN LA HIPÒTESI** que han formulat.

Activitat 18

Pluja, trons i llamps. Connectem amb els nostres coneixements

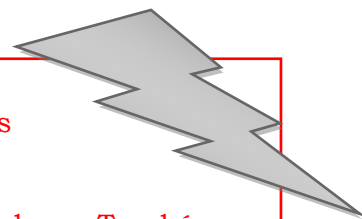
Convidem els alumnes a fer **UNA CONNEXIÓ** entre el text i el coneixement del món. És recomanable posar-se sota un arbre quan plou?

Solució:

Quan llampega no ens hem de posar sota els arbres perquè la tendència natural dels llamps és descarregar en punts alts del paisatge.

Hi ha més perill en els arbres solitaris que en els que formen bosc. També en els que acaben en punxa més que en els arrodonits.

El llamp busca la forma d'arribar a terra més ràpida possible. Per això quan troba una cosa que sobresurt de la terra, allí cau.

Activitat 19

Pluja, trons i llamps. Connectem amb els nostres coneixements

La pluja i la boira gairebé esdevenen uns personatges més per la importància que adquireixen al llarg del llibre. Especialment en aquest capítol l'autor utilitza adjectius i expressions que les descriuen. Es tracta de fer notar als lectors la riquesa estilística, i com aquestes expressions ens ajuden a imaginar molt bé la situació que viuen els protagonistes:

Solució:

PLUJA	BOIRA
Va començar a caure aigua del cel, com si haguessin obert una resclosa. I vinga llamps i trons.	Era una paret de boires atapeïdes que avançaven cap a ells engolint-ho tot al seu pas, fent-ho desaparèixer tot, camins, muntanyes, boscos..., tot es difuminava al pas de la boira i desapareixia entre el gris, com tocat per una vareta màgica.
Cada cop plovia amb més força.	La boira va envoltar-los.
El fort de la tempesta,	
Un altre llampec brillantíssim seguit d'un tro eixordador els va encongir el cor.	
El soroll recargolat dels trons i la pluja que tot ho ofegava.	

Al llarg del llibre apareixen força expressions que fan referència a la intensitat de la pluja i a la boira. Es pot convidar els alumnes a anar completant la llista que hem encetat.

PERÒ ON REDIABLES...

Activitat 20

En Sergi i la Bruna s'han perdut al bosc. El seu estat d'ànim ha canviat. Al llibre podem trobar adjectius que ens poden ajudar a **INFERIR** com se senten.

Solució:

Sergi	Bruna
inquiet impressionat intranquil nerviós cansat molest amb la Bruna perquè li dóna la culpa de tot	espantada cansada molesta amb el Sergi perquè no l'espera nerviosa disgustada ressentida perquè en Sergi no l'entén

FEIA ESTONA...

Activitat 21

Plantegem als alumnes una pregunta que els forci a pensar què deu estar passant:

- Per què la Bruna no veu en Sergi?

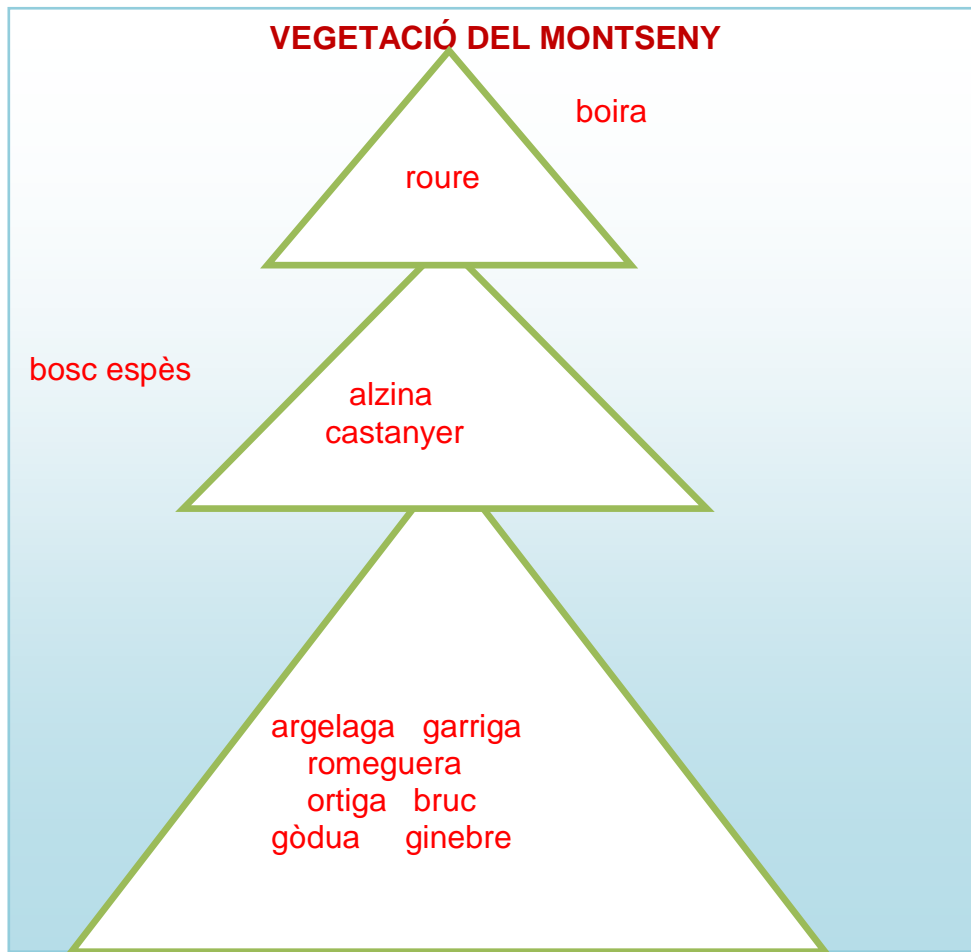
Es tracta de **FER UNA HIPÒTESI** a partir dels indicis que ens dóna el text. La resposta, però, la trobaran després de resoldre l'activitat següent.

Activitat 22 La vegetació del Montseny

La vegetació del Montseny és espessa i variada, per aquest motiu els nens no s'hi veuen. Perquè s'ho puguin representar els farem aplicar una altra estratègia de lectura: **VISUALITZAR**.

Quan llegim ens imaginem com és el que ens explica l'autor, ens fem una representació mental de com són les coses. Però pot resultar difícil imaginar-se un paisatge que no es coneix. Per això convidem els alumnes a buscar com és la vegetació del Montseny.

Solució:

Activitat 23

Ara els alumnes ja poden **COMPROVAR LA HIPÒTESIS.**

Activitat 24

Abans de continuar llegint proposem que els nens i les nenes facin una **RECAPITULACIÓ.** Què ha passat fins ara? Es tracta de buscar només els fets més importants.

DE SOBTE...

Activitat 25 La superació de les adversitats. Tornem a FER INFERÈNCIES

Tant en Sergi com la Bruna passen per moments baixos en els quals se senten derrotats davant el fet de no trobar cap casa per poder avisar que els vinguin a buscar.

Quan un perd les forces, l'altre l'anima a continuar.

Solució:

 Quan un ja no pot més...		 L'altre l'anima...	
BRUNA	<ul style="list-style-type: none">No puc córrer més, jo...	SERGI	<ul style="list-style-type: none">Va, dona, que ja hi som
SERGI	<ul style="list-style-type: none">Només va sentir que no tenia més ganes de caminar, només d'estirar-se a terra i posar-se a plorar.	BRUNA	<ul style="list-style-type: none">La Bruna s'havia desenganxat de la bardissa i va continuar endavant
BRUNA	<ul style="list-style-type: none">Jo no m'hi fico.Aquest camí no m'agrada.Tinc massa gana i em quedo aquí.	SERGI	<ul style="list-style-type: none">Que no veus que d'aquí a una mica tot ho serà completament, de fosc?Que no veus que hem d'aprofitar ara que encara és una mica clar per arribar a alguna casa?Que no veus que no ens la podem passar, tota la nit amb aquesta mullena a sobre, que ens moriríem?

Activitat 26 La por

La por és el tema del llibre. Els protagonistes reconeixen que en tenen i busquen la manera de superar-la.

Solució:

1. Reconeixen que tenen por. Ho verbalitzen.
2. Es donen la mà.

Activitat 27 La por

Els dos nens finalment veuen una casa. En aquesta casa transcorrerà la resta de la història, per aquest motiu és important que els alumnes **FORMULIN UNA HIPÒTESI**. Canviem d'escenari: del bosc, de l'aire lliure, passaran a l'interior d'una casa desconeguda.

- Què passarà a la masia?
- Qui hi trobaran?

EN COMPTES...

Activitat 28

Ja hem comentat que la casa esdevindrà un espai molt important on passaran moltes coses. Fer-se una idea de com és ajudarà els alumnes a entendre el que hi passa. Per aquest motiu se l'han d'imaginar a partir de la descripció que en fan els dos protagonistes i dibuixar-la. Un cop dibuixada estaria bé comparar els dibuixos i discutir quina representació ha estat més fidel a la descripció.

Es pot fer observar que en qualsevol **VISUALITZACIÓ** és normal completar les imatges a partir del coneixement i de l'experiència dels lectors. És a dir, és molt més fàcil imaginar-se una masia si se'n coneixen algunes i se sap quines parts té i com són.

Activitat 29

Un fet que preocupa els dos protagonistes és per què els seus monitors no els busquen, ja que saben que són molt responsables. Els alumnes poden **FORMULAR UNA HIPÒTESI**. El text ha donat pistes.

- Com és que la Carme i en Miquel encara no han trobat en Sergi i la Bruna?

És fàcil que en aquests moments s'hagi d'aclarir que l'ús del telèfon mòbil, quan es va escriure el llibre no era, ni de bon tros, gens habitual.

Activitat 30

Per entendre els sentiments i el comportament dels personatges és convenient anar establint **CONNEXIONS** amb els sentiments i comportament del lector o altres persones que conegui que s'assemblin al personatge. El fet que els protagonistes siguin un nen i una nena facilita establir aquests lligams, ja que tenen aproximadament la mateixa edat i segurament han viscut coses semblant, encara que no en les mateixes circumstàncies.

En aquesta activitat es proposa que facin connexions amb la seva experiència personal.

TINC TANTA GANA...

Activitat 31 Por al màxim. Inferim els moments de màxima por

Aquesta part de la història és una d'aquelles en què la Bruna i en Sergi passen més por. Demanem als alumnes en quins moments d'aquest capítol els protagonistes passen més por.

Solució:

- ➡ Quan en Sergi topa amb una teranyina i es pensa que algú el toca.
- ➡ Quan la Bruna es posa a cridar i llavors se senten cops molt forts i sorolls i més sorolls de fregadís zig-zag...
- ➡ Quan algú dóna un cop fort a la cara d'en Sergi i el fa caure i ell es posa a cridar com un boig.
- ➡ Quan en Sergi espera que li continuïn donant cops, que n'hi donin un de molt fort al cap. I continuen els sorolls i els cops i els zig-zag...

VA PASSAR una estona llarga...

Activitat 32 L'estima, l'amor, la companyia... Connectem amb les nostres emocions

A l'activitat 30 els alumnes han establert connexions. En aquesta els ho tornem a demanar. L'objectiu és que valorin per què la Bruna i en Sergi, en uns moments tan complicats, de por, foscor, solitud...valoren el fet de tenir-se l'un a l'altre. Tornem a demanar-los que es fiquin dins la pell del personatge i recordin si han viscut situacions semblants i com s'han sentit.

Mitjançant les preguntes que guien les respostes i la reflexió, s'introdueix el tema de com es pot superar la por i de quina manera hi pot ajudar sentir-se acompanyat i estimat per una altra persona.

Activitat 33 La Bruna i en Sergi

La Bruna i en Sergi són els protagonistes però a la introducció del llibre l'autor ja ens ha dit que no els ha descrit. En concret diu:

... i ni tan sols els he descrit, només intuïm com són pel que ells mateixos diuen o pensen.

En algunes activitats els alumnes ja han hagut de recollir informació dels protagonistes, ara el llibre està força avançat i poden completar la informació. A més, a la novel·la hi ha poques il·lustracions on es veuen els dos nens de manera nítida. Per això, se'ls convida a dibuixar-los. Aquesta part de l'activitat es pot fer ara o després de llegir, quan ja haguem recollit tota la informació de la Bruna i d'en Sergi.

Els alumnes hauran d'aplicar dues estratègies: **FER INFERÈNCIES I VISUALITZAR.**

I LLAVORS es va desvetllar...

Activitat 34 La mort

En aquest capítol sorgeix el tema de la mort. En Sergi està cansat, va tan mullat, ha passat tanta por...que pensa en la mort. Té por de morir-se i comença a pensar en la seva àvia, que es va morir. De fet, els protagonistes estan vivint una situació extrema i és normal que en algun moment pensin que potser no se'n sortiran.

Volem que els alumnes tornin a connectar amb la seva experiència personal. Molts d'ells hauran viscut la mort d'un familiar o d'algú proper i és fàcil que, quan hagin llegit els pensaments d'en Sergi, hagin rescatat els seus.

Aquesta activitat es pot fer de manera individual o en petit grup. Si es fa en petit grup s'hauria de respectar els alumnes que no vulguin explicar els seus sentiments, ja que es tracta de sentiments íntims.

Activitat 35 Rates? Serps?

És tot fosc i en Sergi i la Bruna noten alguna cosa que els passa per la cara. És algun ratolí? És una serp?

Aquesta activitat vol fer reflexionar sobre com els sentiments de por i de fàstic sovint es relacionen. Un fet o una cosa ens fa por perquè ens fa fàstic?

Hi ha animals, com les serps i les rates, que culturalment ja estan marcades. Fan fàstic a molta gent.

Però el que realment fa por és no saber, no veure el que ens toca o ens frega el cos. En aquesta situació la imaginació vola i recorre al que ens fa por i fàstic.

AL CAP D'UNA BONA ESTONA...

Activitat 36 Les recomanacions dels pares

En Sergi pensa sovint en les recomanacions que li fa la seva mare. Concretament quan li aconsella que no vagi mullat, perquè es refredarà. Aquesta activitat es pot fer oralment, ja que el que es vol és que els alumnes opinin sobre si hi ha qüestions que són més de nenes que de nens.

En Sergi vol quedar bé davant de la Bruna i pensa que parlar-li de les recomanacions de la seva mare no és adequat. Aquesta activitat vol plantejar el tema de la igualtat de gènere.

Activitat 37

En aquest capítol apareix un personatge nou que els provocarà moltíssima por, ja que no poden explicar-se el comportament que té. Allò que és imprevisible i fora del normal provoca desconcert i por. És bo que els alumnes formulin hipòtesis. Hauran d'esbrinar qui és aquest personatge. Al llarg dels capítols que falten aniran descobrint el seu comportament, però haver compartit amb els companys les seves hipòtesis farà que la lectura sigui més intensa i guiada per un objectiu: descobrir qui és i per què actua d'aquesta manera.

Activitat 38 Els símptomes de la por

L'objectiu d'aquesta activitat és que els alumnes s'adonin que la llengua disposa de moltes expressions per explicar els símptomes de la por. En altres capítols en poden trobar d'altres. Estaria bé recollir-les perquè ampliïn el seu repertori lingüístic.

Solució:

- Els nens va quedar altre cop **cor glaçats**, sense gosar ni **moure's**
- Van quedar **petrificats** de por
- La nena estava **morta** de por
- Els nens van sentir que la **sang** se'ls glaçava a les **venes**
- El cor dels nens va **bategar** amb tanta força dins del seu pit que els va semblar que reventaria
- Es va posar a **xisclar** atemorida
- La por el va **paralitzar**

EN AQUELL MOMENT...

Activitat 39 Els éssers fantasmagòrics

En Sergi i la Bruna es troben també amb uns éssers fantasmagòrics. Proponem als alumnes que facin **INFERÈNCIES** a partir de la informació que dona l'autor.

Solució:

Informacions que em dóna l'autor	Penso que els éssers fantasmagòrics són...
Es mouen com ells, com la Bruna i en Sergi, a la mateixa velocitat i que no diuen res ni fan res quan s'ensorra el trespòl (el sòl).	➡ Són ells mateixos, es deuen reflectir en un vidre, en un mirall... ➡ ...

Estaria bé fer observar als alumnes que, quan es té molta por, no s'actua d'una manera racional, la por fa minvar la capacitat de raonament i anàlisi dels fets.

Activitat 40 Els éssers fantasmagòrics

Els protagonistes s'han salvat pels pèls, ja que el terra s'ha enfonsat i el monstre, o l'home estrany, ha caigut al pis de sota. Convidem a fer una **HIPÒTESI**:

- Què li deu haver passat?

Per contestar aquesta pregunta hauran de recórrer als seus coneixements. Caure d'una manera descontrolada des de l'alçada d'un pis no pot ser gaire bo. Deu haver quedat ferit? S'ha mort?

Com continuarà ara la història?

Activitat 41 El valor de les coses de cada dia

La Bruna i en Sergi tenen por, estan molt cansats, ferits, tenen fred, gana, i... mentre esperen pensen en aquelles coses i comoditats que, com que tenen cada dia, no valoren. Els convidem altre cop a **FER CONNEXIONS**.

- Quines coses heu trobat a faltar en alguna situació que hagueu viscut?

LA BRUNA...

Activitat 42 Les manies dels pares

La mare de la Bruna és patidora, com quasi totes les mares. Tornem a demanar que facin **CONNEXIONS**. En una situació desesperada com la que viuen els protagonistes és normal que pensin en els pares, que són les persones que els han protegit i donat seguretat des de petits.

Activitat 43 El monstre

El monstre o l'home o el que sigui... es desperta. Està ferit i gemega. La Bruna i en Sergi marxen de la casa. Tenen por. Ara ja saben que no s'ha mort. Demanem als alumnes que donin la seva opinió, que valorin la decisió que han pres els dos nens.

PERÒ JA EREN...

Activitat 44

S'acosta el desenllaç i els alumnes, davant un fet nou –l'aparició d'un cotxe i la reacció que té el conductor quan li expliquen el que han viscut–, hauran de fer-se preguntes:

- Qui és?
- Per què surt disparat?
- Coneix la casa?
- ...

La resposta la trobaran en el capítol següent.

Activitat 45 L'òliba, el mussol i el gamarús

Els dos nens discuteixen sobre quin ocell hi havia dins de la casa. Segurament els alumnes necessitaran informació, ja que són ocells de la mateixa família i sovint es confonen. La poden trobar a les pàgines:

<http://cimdaligues.com/les-rapinyaires-del-cim/>

<http://www.xtec.cat/~fvila/m2/Descripcio.htm>

Solució:

- cosa groga
- ocellot immens
- com una gallina
- vol lent, pesat i sorollós
- és de nit, per tant ha de ser una au nocturna.
- ...

Activitat 46 L'òliba, el mussol i el gamarús

Gamarús és una paraula polisèmica. A part de designar un ocell rapinyaire també es pot aplicar a les persones com a adjectiu i llavors significa:

Persona d'escassa intel·ligència o que s'equivoca quan pren decisions. | SIN: **Ximple, beneit, ximplet, (bajoca, badoc Val)**. || Ex: *Que en vaig ser de gamarús, de no vendre el vi a l'hivern, quan me'l pagaven bé.*,

<http://www.dicpc.cat/volum-1/volum-1-entrades-correctes/g>

TOT ERA MOLT FOSC...

Activitat 47 Comencem a treure'n l'entrellat

L'objectiu d'aquesta activitat és fer adonar els alumnes que ara ja poden **COMPROVAR LES HIPÒTESIS** que han formulat a l'activitat 44, ja que poden respondre totes preguntes.

ELS NENS...

Activitat 48 El mirall

Els alumnes ja saben qui eren els éssers fantasmagòrics que han vist a la casa. Novament la por ha fet confondre els protagonistes, fins al punt de no reconèixer-se en un mirall.

Activitat 49 En Sergi, la Bruna, en Jaume i el seu pare

En aquesta novel·la hi ha tota una sèrie de fets de la vida real, de la història del Montseny viscuts per l'autor o sobre els quals s'ha informat.

Solució:

- Fer de pagès no dóna diners. No és rendible. Hi ha molta competència amb els productes que arriben d'Europa i de la resta del món. No poden competir amb uns preus tan baixos.
- Les cases s'han d'arreglar i els pagesos no tenen diners per fer obres.
- Els pagesos han abandonat les masies del Montseny per anar a viure a les poblacions de la plana, on poden trobar lloguers econòmics i es dediquen a fer altres feines.
- Alguns s'hi han quedat i han convertit les cases en cases de colònies, restaurants...

ARA ON ANEM?

Activitat 50 Els telèfons. Practiquem l'estratègia de RELLEGIR

En Jaume, mentre acompanya els nois a la casa de colònies, diu que trucarà al sanatori si ja funcionen els telèfons. Aquesta informació és molt útil per entendre per què els monitors no han buscat els nens. Farem adonar els alumnes que l'autor ja ens havia donat pistes d'aquest fet a les pàgines 52 i 53, que convidarem que **RELLEGEIXIN**.

Solució:

Causa	Efecte	Conseqüència
Hi ha una forta tempesta de pluja llamps, trons...	A causa d'aquesta tempesta s'espantlen els telèfons...	Els monitors no es poden comunicar per telèfon, per tant no poden comunicar que falten en Sergi i la Bruna. Uns creuen que estan amb els altres i no els busquen.

Activitat 51 El sanatori mental

En Jaume explica que van haver de tancar el seu pare en un sanatori mental. Amb aquesta activitat volem fer prendre consciència als alumnes que hi ha malalts que necessiten una cura especial. Després aquest tema es reprèn en una activitat a l'apartat de després de la lectura.

Solució:

Fet que va desencadenar la malaltia	Síntomes	Malalties possibles
Abandonar el mas, la casa en la qual havia viscut tota la vida per anar a viure a Sant Hilari, en una edat avançada	No poder adaptar-se a un lloc nou per viure. Confondre la Bruna amb la seva néta. Agressivitat. Obsessió per escapar-se i tornar sempre al mateix lloc. Força i fortalesa inexplicables.	Ansietat Depressió Estrès Demència senil Alzheimer

Activitat 52 Vocabulari que utilitza en Jaume, pagès del Montseny

Solució:

guillar
fugir

pubilla
filla gran o filla única
d'una família

vailet
persona que té
pocs anys de vida

garrins
porcs petits

murri
que actua sense
honradesa o amb
males arts

pobric
pobrissó

**llest com una
mostela**
llest, viu i eixerit
com aquest animal

marrà
mascle de l'ovella

conxu d'home
coi d'home!
quin home!

malaguanyada
que no s'ha pogut
aprofitar

degoters
goteres

quartos
diners

guillat
que ha perdut
l'enteniment

divenres/ venre
divendres/vendre

VAN ARRIBAR

Activitat 53 Més pistes per saber com són en Sergi i la Bruna

Al llarg del llibre els alumnes han anat recollint pistes sobre com són els dos protagonistes. Ara poden completar aquestes descripcions. Hauran de **FER INFERÈNCIES**.

Solució:

SERGI

Tret psicològic	Què t'ho indica?
Net, polit i endreçat	Quan arriba a la casa de colònies el primer que fa és rentar-se, posar-se colònia i canviar-se de roba.

BRUNA

Tret psicològic	Què t'ho indica?
Despistada	S'ha deixat la màquina de fotografar al bosc.
Més deixada	Quan arriba a la casa de colònies prefereix menjar abans que anar-se a canviar.
Atrevida	Vol fer i prendre cafè.

EN AQUELL MOMENT

Activitat 54 El desenllaç

Finalment s'aclareix per què els monitors no buscaven els dos nens perduts. Els ho explica l'Alba Grau. Poden **COMPROVAR LES HIPÒTESIS** que havien fet.

Activitat 55 La màquina!

La Bruna desperta en Sergi per reclamar la càmera fotogràfica. Després de tot el que han passat, la Bruna no es conforma de no haver-la recuperat. Aquesta insistència ens fa pensar en un tret del seu caràcter: és molt tossuda. És bo que els alumnes donin la seva opinió justificant-la.

3.3. Després de llegir

Activitat 56

Parlem del que hem llegit

Plantegem una conversa literària amb preguntes de tres tipus. A continuació s'ofereixen una sèrie de preguntes per guiar aquesta conversa.

Fem preguntes bàsiques

- Què és el que us ha cridat més l'atenció d'aquesta història?
- Hi heu trobat a faltar alguna cosa?
- Hi heu trobat alguna cosa estranya?
- Ha passat alguna cosa que us hagi deixat parats?
- Heu trobat en aquesta història alguna cosa que no hagueu trobat mai, fins ara, en cap altra història?

Fem preguntes generals

- Havíeu llegit alguna història com aquesta, que s'hi assemblés?
- Quan heu vist el llibre, abans de començar-lo a llegir, què n'heu pensat? Quina mena de llibre us pensàveu que era?
- Ara que ja l'heu llegit, penseu el mateix?
- Heu cregut abans de llegir-lo que es tractava d'un llibre per a més petits? Per què?
- Què us suggeria el títol del llibre, abans de començar?
- El recomanàrieu a un nen o nena més petit perquè el llegís? Per què?
- I a un company més gran?
- En quant de temps transcorre la història?

Solució:

En vint-i-quatre hores aproximadament. Quan es va d'excursió i s'ha de pujar un pic (pic dels Tres Bessons) se surt a primera hora del matí. Ho explica el narrador a la pàgina 26: que han de pujar al pic dels Tres Bessons, baixar pel Coll Fornell i dinar a Can Marimon. Per tant han sortit al matí, s'han perdut tot el dia pel bosc, han passat la nit en una casa abandonada i l'endemà al matí s'han trobat en Jaume, que els ha acompanyat a Can Cerdans.

Fem preguntes específiques

- Aquest llibre, quin any es va publicar per primera vegada?
Octubre del 1990
- Quants anys han passat des de la primera edició?
25 anys
- Quins aspectes descrits en el llibre us han cridat l'atenció perquè actualment són diferents?
 - Avui en dia la majoria de gent fa fotografies amb el telèfon mòbil, només els experts porten càmeres de fotos. Tampoc es diu màquina de retratar.
 - Actualment l'ensenyament està estructurat en Educació Infantil, Educació Primària (6 cursos) i Educació Secundària. Fins al 1992 existia l'EGB (Educación General Básica), que tenia vuit cursos de primària). A la pàgina 66 en Sergi comenta que “La Teresa Fiol ja anava a vuitè”. Actualment aniria a 2n d'ESO, i els protagonistes potser a 6è o 1r d'ESO, ja que són més petits que la Teresa Fiol. (Els alumnes ho poden preguntar als seus pares i/o avis.)
 - ...

- Penseu que el llibre fa por?
- Considereu adequat el títol?
- Se us acudeixen altres títols per a aquest llibre?
- Teniu tendència a tenir por?
- Què us fa por?
- Què feu per superar-ho?
- Si us haguéssiu perdut al bosc com la Bruna i en Sergi, hauríeu tingut por?
- De totes les experiències que han viscut la Bruna i en Sergi, quina us hauria fet més por?
- Si fóssiu l'Eulàlia, què hauríeu fet quan la Bruna us hagués demanat per anar a buscar la càmera de fotos?
- La història acaba bé. Hauria pogut acabar d'una altra manera? Què podria haver passat?
- La Bruna i en Sergi s'ho passen tan malament que "pensen en el valor de les coses de cada dia". Heu viscut alguna experiència que us hagi fet valorar més les coses que teniu en el dia a dia?
- Tot el que han passat en Sergi i la Bruna, de quina manera canviarà la relació que tenien abans de perdre's?

Les activitats 57, 58 són d'ampliació. Plantegen temes que han sorgit durant la lectura i ara es dóna la possibilitat d'aprofundir-hi.

Activitat 57	Debat: cuidar els avis. A casa o a la residència?
Activitat 58	Els pobles han de canviar. De pagesos a...

Cada docent haurà de decidir si les vol fer amb els seus alumnes.

Activitat 57

DEBAT: Cuidar els avis. A casa o a la residència?

Pistes i preguntes

1. Els avis estan millor a casa. A tothom li agrada viure a casa seva.
2. De vegades les famílies no tenen prou recursos per poder cuidar els avis a casa.
3. Quan treus les persones grans del seu entorn habitual es desorienten més, s'entristeixen, es deprimeixen.
4. De vegades les famílies es barallen perquè ningú vol cuidar els avis, llavors potser més val portar-los a la residència.
5. De vegades els avis estan tan malalts que els seus familiars no poden o no saben cuidar-los.
6. Per cuidar els avis a casa es necessiten diners: per a medicaments, una cadira de rodes, per pagar una persona que ajudi la família a ocupar-se'n...
7. Els avis ens van cuidar quan érem petits, ara els hem de cuidar nosaltres a ells.
8. La família s'ha de repartir la cura dels avis, així tothom col·labora, els avis veuen tota la família i els familiars també poden tenir temps per a fer altres coses.
9. ...

Desenvolupament de la sessió

1. Disposar en un semicercle les cadires dels alumnes que participaran en el debat (4 o 6).
2. Presentació de l'activitat i del funcionament del debat:
 - **Definir que és**, i que no és, un debat (que és una conversa per conèixer la diversitat d'opinions existents al voltant d'una temàtica d'interès o d'actualitat).
 - **Descriure'n les tres parts:** plantejament del tema (podria fer-se amb una pel·lícula, una lectura o una exposició oral. En aquest cas ho podem fer recordant o tornant a llegir el capítol en el qual en Jaume explica què li passa al seu pare i per què el van haver de portar al sanatori mental) i discussió

organitzada d'opinions i valoracions diverses sobre el tema i síntesi final.

- **Nomenar**, i distribuir, **els papers** necessaris perquè el debat es desenvolupi correctament: **l'introductor del tema** (en aquest cas el mestre), **el moderador/a**, que donarà i retirarà els torns de paraula, **el secretari/a**, que anirà prenent nota de les diverses aportacions (en el nostre cas: favorables i contràries a cuidar els avis a casa o a les residències) i que farà una síntesi final, i **els participants** (què han d'exposar, punts de vista, preguntar, contradir, rebatre, argumentar, etc.) i **l'auditori** (que podrà intervenir un cop llegit l'informe final).

- **Presentar les normes** per als participants:
 - Respectar l'ordre del torn de paraula que doni el secretari/a.
 - No parlar els uns damunt dels altres.
 - Escoltar què diuen els companys.
 - Procurar no repetir coses que ja s'han dit.
 - Intentar relacionar les pròpies intervencions amb les dels companys, per acord o desacord.
 - Procurar afegir informació d'experiències personals relacionades amb el tema.

- 3.** L'introductor del tema llegirà les pàgines 124, 125, 126, 127, 128 i 129. Si convé, per animar, també pot llegir un seguit de pistes i preguntes.

- 4.** Deixarem un temps perquè cada alumne participant es pensi el contingut de la seva primera intervenció. S'ha d'haver preparat prèviament.

- 5.** El mestre responsable de l'activitat també pot participar en el debat. Les seves intervencions haurien de servir bàsicament per:
 - Aportar experiències personals relacionades amb el tema (pròpies o dels seus pares).
 - Recuperar intervencions interessants dels alumnes.

- 6.** Obrirem el torn de paraules i el moderador/a i el secretari/a començaran a actuar.

- 7.** En acabar el debat el secretari/a llegirà el seu informe.

- 8.** Si ha temps, deixarem que el públic també pugui intervenir i adreçar preguntes als protagonistes del debat.

Es pot trobar informació sobre aquest gènere a:

“Qué es un debate Primaria”

<https://www.youtube.com/watch?v=UA0t1FUYcuo>

Activitat 58 Els pobles han de canviar. De pagesos a...

Els pobles han de canviar. De pagesos a...	
Causes	
<ul style="list-style-type: none">• Ja fa anys que és molt difícil guanyar-se la vida fent de pagès.• La globalització ha fet que es puguin vendre productes molt més barats que provenen d'altres països. El Jaume ho explica molt bé a la novel·la.• A les zones menys muntanyoses l'agricultura s'ha pogut mecanitzar i els pagesos han pogut competir amb la producció d'altres països. En les més muntanyoses han hagut d'abandonar la feina, com el Jaume.• ...	
Què podem fer?	
Busca informació d'un poble petit del Montseny, escriu-ne el nom, busca una fotografia i pensa quines activitats podrien organitzar els seus habitants per poder-s'hi guanyar la vida i poder-s'hi quedar a viure.	
Poble :	<ul style="list-style-type: none">• cases rurals• cases de colònies• zones d'acampada• càmpings• restaurants• bars• esports de muntanya: rutes de senderisme, rutes amb bicicleta, escalada, esports aquàtics als rius i pantans.• ...
Fotografia:	

Activitat 59

Ha arribat el moment de comprovar si l'objectiu de la lectura que ens havíem plantejat en començar la lectura (activitat 9), s'ha acomplert o no.

4. TAULA DE CONTINGUTS

La taula següent indica quins continguts es treballen a cada activitat del dossier de l'alumne.

	Activitats
Coneixement de l'autor	Introducció, 7
Creació d'expectatives sobre l'obra, activació de coneixements previs	4, 5, 6, 45, 51
Elaboració de l'objectiu de la lectura	9
Exploració del llibre i localització de dades bibliogràfiques	1, 2, 3, 4, 5
Utilització dels recursos de la biblioteca d'aula i del centre	7
Ampliació de lèxic:	
- Lèxic al voltant de l'edició de llibres	1, 2
- Camp semàntic: la por	38
- Camp semàntic: la pluja i la boira	19
- Significat de paraules poc usuals	11, 46
- Vegetació del Montseny	22
- Ocells rapinyaires	45
- Vocabulari de pagès	52
Els personatges	8, 14, 15, 20, 25, 33, 53
Els espais	6, 10, 22, 28
Comprensió crítica o profunda	14, 15, 36, 43
Elaboració de connexions personals amb els sentiments i vivències dels protagonistes de l'obra	13, 16, 18, 30, 32, 34, 35, 36, 41, 42
Elaboració d'hipòtesis	17, 21, 27, 29, 37, 40, 44
Comprovació d'hipòtesis	18, 23, 47, 48, 54
Elaboració d'inferències	8, 20, 25, 31, 33, 39, 45, 53
Relectura	50
Visualització	22, 28, 33
Recapitulació	10, 24
Comprovació dels objectius de la lectura	59
Identificació de fets reals i imaginaris	49
Elaboració de resum (tema, idea principal)	12
Participació en una tertúlia literària	56
Producció d'un debat	51, 57
Reflexió sobre l'evolució dels pobles	58

5. BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA SOBRE LA LECTURA

CHAMBERS, Aidan. *Dime: los niños, la lectura y la conversación*. Fondo de Cultura Económica.

COLOMER, Teresa. *Andar entre libros. La lectura literària en la escuela*. Fondo de Cultura Económica.

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. *La lectura en un centre educatiu*. Maig de 2013.

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. Tallers de lectura. Impuls de la lectura. Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics.

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. *Orientacions per a la millora de la comprensió lectora i l'expressió escrita*. Novembre de 2010.

SOLÉ, Isabel. *Estrategias de Lectura*. Barcelona: Graó.